

PANDEMİYA DÖVRÜNDƏ YOXSULLUQ VƏ ONUNLA MÜBARİZƏ YOLLARI

*Daxil olub: 1 mart 2022-ci il;
Qəbul olunub: 5 aprel 2022-ci il
Received: 1 March 2022;
Accepted: 5 April 2022*

Hüseyn Hüseynov
*i.ü.f.d., müəllim,
"Sabah Mərkəzi", UNEC
huseynovhe@gmail.com*

Xülasə

Bu tədqiqatın başlıca məqsədi pandemiya dövründə yoxsulluğun beynəlxalq və ölkə səviyyəsində vəziyyəti və onunla mübarizə istiqamətində təkliflərin verilməsindəndən ibarətdir. Tədqiqatın əsas metodologiyasını yoxsulluq konsepsiyası baxımından beynəlxalq təşkilatların hazırladığı pandemiya dövründə yoxsulluğun təhlili, o cümlədən iqtisadi və sosial mexanizmlərin tətbiq edilməsi ilə yoxsulluğun azaldılması tədbirlərinin görülməsi və onların mövcud sosial-iqtisadi siyasətlə müqayisə edilməsi üçün nəzəri və praktiki üsullar təşkil edir. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyətini sosial-iqtisadi siyasətin formalaşdırılması və yoxsulluqla mübarizə istiqamətində siyasətlərin tətbiqi təşkil edir və bu istiqamətdə elmi araşdırma aparən mütəxəssislərin elmi və praktiki biliklərinin zənginləşdirilməsinə xidmət edir.

Açar sözlər: *pandemiya, yaşayış minimumu, yoxsulluq.*

THE WAY TO FIGHT AGAINST POVERTY IN PANDEMIC

Huseyn Huseynov
*Doctor of Philosophy in Economics,
Lecturer, "SABAH Center", UNEC
huseynovhe@gmail.com*

Summary

The main purpose of this study is to provide recommendations on poverty at the international and national level during the pandemic and ways to combat against poverty. The main methodology of the study is the analysis of poverty during the pandemic by using number of international reports on poverty alleviation. The methodology also includes theoretical and practical methods for reducing poverty through economic and social mechanisms and their comparison with existing socio-economic policies. The practical significance of the research is the formation of socio-economic policy and the application of policies to combat poverty, and serves to enrich the scientific and practical knowledge of specialists conducting research in this area.

Keywords: *pandemic, living minimum, poverty.*

БЕДНОСТЬ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ И СПОСОБЫ БОРЬБЫ С НЕЙ

Гусейн Гусейнов
*д-р филос. по экон., преподаватель,
Центр «Сабах», UNEC
huseynovhe@gmail.com*

Резюме

Основной целью данного исследования является предоставление рекомендаций о состоянии бедности на международном и национальном уровнях в период пандемии и способах борьбы с ней. Основной методологией исследования является анализ бедности в период пандемии, разработанный международными организациями в рамках концепции бедности, включающей теоретические и практические методы реализации мер по сокращению бедности через экономические и социальные механизмы и сопоставление их с существующими социально-экономическими механизмами и сопоставление их с существующими политикой. Практическая значимость исследования заключается в формировании социально-экономической политики и применении политики борьбы с бедностью, а результаты исследования служат обогащению научно-практических знаний специалистов, проводящих исследования в этой области.

Ключевые слова: *пандемия, прожиточный минимум, бедность.*

Yoxsulluq insanın keyfiyyətli həyat sürməsi üçün minimum (əsas) tələb olunan resursların çatışmazlığı anlayışını ifadə edir. Minimum tələb olunan resurslara maliyyə resursları, sağlamlıq, iş təhlükəsizliyi, qidalanma, geyim və şəxsi təhlükəsizlik kimi faktorlar daxildir. Hər kəs üçün minimum tələblərin ödənilməsi, yəni yoxsulluq faizinin sifra yaxınlaşdırılması ölkələr üçün inkişafı əks etdirən əsas faktorlardan biridir. Bu inkişafa nail olmaq üçün isə dövlətlər öz növbələrində uzunmüddətli siyasət və ya tədbirlər formalaşdırırlar.

Qeyd edək ki, sosial problemlərdən biri və əsası olan yoxsulluq istənilən iqtisadi sistem üçün xarakterikdir. Yoxsulluğun miqyası Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) həcmindən, onun bölüşdürülməsi üsullarından, ölkənin istehsal potensialından, əhəlinin həyat səviyyəsindən asılı olaraq fərqlənir. Fərqləndirici xüsusiyyətlərdən asılı olaraq, beynəlxalq təcrübədə yoxsulluğa, əsasən aşağıdakı yanaşmalar mövcuddur:

- ✓ Mütləq yoxsulluq;
- ✓ Nisbi yoxsulluq;
- ✓ Subyektiv yoxsulluq;

- ✓ Məhrumiyyət yanaşması;
- ✓ Çoxfaktorlu yoxsulluq.

Mütləq yoxsulluq dedikdə, bəzi hallarda biz buna gəlirlər üzrə yoxsulluq kimi də yanaşırıq. Yoxsulluğun bu forması ölkə üzrə adambaşına gəlirlərin və yaşayış minimumunun və ya bəzi ölkələrdə ehtiyac meyarının müqayisəsi əsasında müəyyən olunur. Qeyd edək ki, Dünya Bankı tərəfindən müəyyən edilmiş və alıcılıq qabiliyyəti pariteti (PPP) nəzərə alınmış mütləq yoxsulluq həddi bir nəfər üçün gündəlik 1,90 ABŞ dolları səviyyəsində qərarlaşmışdır. BMT tərəfindən isə ifrat yoxsulluq həddi anlayışı istifadə edilir ki, bu da 1,25 dollardan aşağı gündəlik gəlirlə yaşayan əhali kateqoriyası hesab edilir. Qeyd edək ki, bu üsul yoxsulluğun ölçülməsi baxımından və daha asan məlumat bazasına çıxışın təmin olunması üçün rahat vasitə olsa da, daha real mənzərəni göstərə biləcək təhlillərin aparılmasına imkan vermir [7].

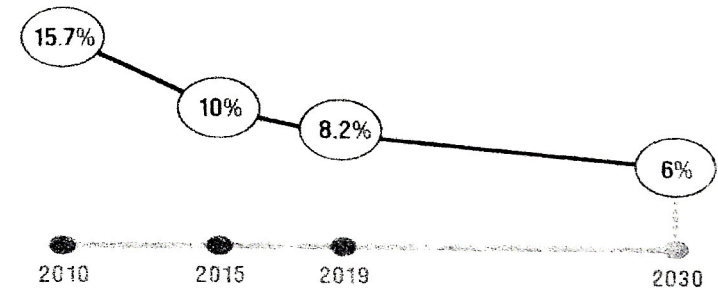
Nisbi yoxsulluq dedikdə isə mütləq yoxsulluqdan fərqli olaraq hər hansı minimum səbəbə əsaslanan göstəriciyə görə deyil, yaşam üçün tələb olunan yaşayış standartlarının qarşılınması üçün xərclərin gəlirlərdən yüksək olan hissəsinə düşən əhali kateqoriyası nəzərdə tutulur. Beynəlxalq təcrübədə də adambaşına düşə bilən əhali gəlirləri üzrə nisbi yoxsulluq həddinin müqayisəsi əsasında nisbi yoxsulluq müəyyən edilir. Bu göstərici beynəlxalq təcrübədə median gəlirin daha çox 50 faiz həddində götürülür [3].

Qeyd edək ki, subyektiv yoxsulluq dedikdə isə bu, daha çox sorğulara əsaslanaraq müəyyən edilən yoxsulluq növüdür. Lakin subyektivliyə əsaslanmasına baxmayaraq, bəzi hallarda bu forma reallığı daha dəqiq əks etdirə bilər.

Bununla yanaşı, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən hesablamalarda geniş istifadə edilən məhrumiyyət və çoxfaktorlu yoxsulluq yanaşmasından istifadə olunur ki, bu da sosial təcrid və sosial inklüzivliyin müəyyən edilməsi üçün vacib əhəmiyyət daşıyır. Bununla yanaşı, bu yanaşmada insanların səhiyyə, təhsil və digər sosial xidmətlərə çıxışı məsələlərinə baxılır ki, bu da uzunmüddətli dövrdə insan kapitalının vəziyyətinin təhlil olunmasına xidmət edir.

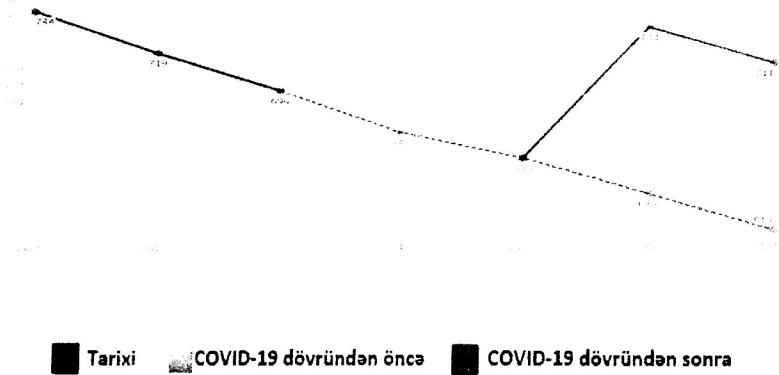
Qeyd edək ki, son 10 illiklər ərzində yoxsulluğun aradan qaldırılması, xüsusilə 2000-ci ildə Minilliyin İnkişaf Məqsədlərinin (MİM) müəyyənləşdirilməsindən bəri beynəlxalq bir problem halına gəlmişdir. Bununla yanaşı, davamlı səylərə baxmayaraq, hələ də dünya əhalisinin bir hissəsi qənaətbəxş olmayan şəraitdə yaşayır. Buna görə, 2015-ci ildən sonrakı inkişaf hədəfləri ilə bağlı müzakirələrin intensivləşməsi və Dünya Bankının dünyada həddindən artıq yoxsulluğu aradan qaldırmaq üçün yeni bir hədəf təyin etməsi ilə yoxsulluq probleminin hələ də "Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək Dayanıqlı İnkişaf Gündəliyi"nin mərkəzində olduğunu müşahidə etmək təəccüblü deyil. Sosial-iqtisadi inkişaf üçün yoxsulluğun aradan qaldırılmasına dair dünya miqyasında bir razılığa mövcud olsa da, yoxsulluğun

tərfi və ölçülməsi mövzusunda beynəlxalq bir fikir birliyi yoxdur [11]. Eyni zamanda vurğulamaq lazımdır ki, beynəlxalq səylərin əksəriyyəti pul gəlirləri baxımından ölçülən yoxsulluğun aradan qaldırılmasına yönəldilmişdir, lakin daha əhatəli ölçülmə üçün bir sıra risklərin nəzərə alınması və məhrumiyyətin çoxölçüklü aspektlərinin daxil edilməsi daha detallı hesablamalara nail olunmasına kömək edə bilər. 2015-ci ildə 2030 Gündəliyinin imzalandığı tarixdə dünyada yoxsulluq 10 faiz olduğu təqdirdə, 2019-cu ildə bu göstərici 8,2 faizə enmişdir ki, bu da özlüyündə müsbət irəliləyişdir. "Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək Dayanıqlı İnkişaf Gündəliyi"ndə qeyd olunduğu kimi, hədəf olaraq müəyyən edilmiş 2030-cu ilədək kəskin yoxsulluğa son qoymaq dünya ölkələri qarşısında başlıca məqsəddir [6]. Şəkil 1-də qeyd edilən göstərici COVID-19 pandemiyası nəzərə alınmadan hesablanmışdır. Hazırkı dövrdə, yəni COVID-19 pandemiyasının təsiri ilə dünya əhalisi arasında yoxsulluq və ifrat yoxsulluq faizinin artacağı istisna edilmirdi.

Şəkil 1. Yoxsulluq üzrə COVID-19 pandemiyasından əvvəl proqnoz
Mənbə: BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri üzrə Hesabatı, 2020

Bu istiqamətdə Dünya Bankı tərəfindən COVID-19 pandemiyasının birbaşa təsiri nəticəsində 2020-ci ildə 119-124 milyon əlavə insanın ifrat yoxsulluq vəziyyətinə düşəcəyi proqnoz edilmişdir. COVID-19 pandemiyasının təsiri nəticəsində 2020-ci ilin yekunlarında əlavə 98 milyon insanın ifrat yoxsulluğa düşər olduğu ortaya çıxdı. Qeyd edilən faktorlar Dünya Bankı tərəfindən aparılan proqnozların demək olar ki, təsdiqini tapdığı məlum olmuşdur. Aşağıdakı müqayisəli diaqramdan COVID-19 dövründən öncə və COVID-19 sonrası qlobal ifrat yoxsulluğun dəyişməsinə görmək mümkündür [5].

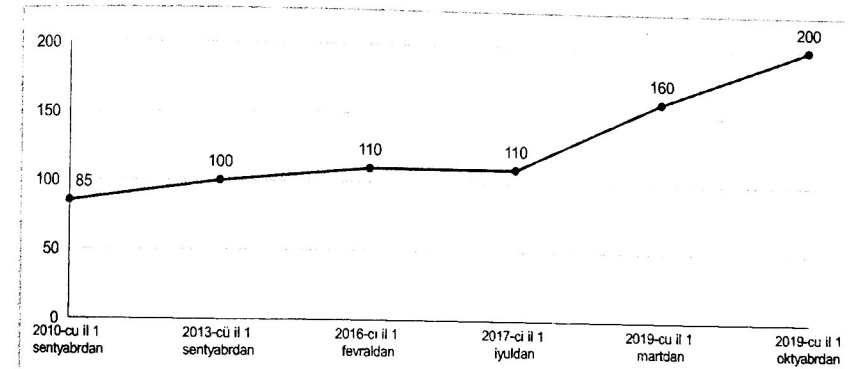
Şəkil 2: Dünyada gündə 1,90 dollardan aşağı yaşayanlar (milyon nəfər). COVID-19 pandemiyasından əvvəl və sonrakı dövr (2015-2021)

Mənbə: Dünya Bankı

Qeyd edək ki, pandemiya başlayanda bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələr yüksək gəlirli ölkələrə bənzər şəkildə qapanmalara getmək istiqamətində (lockdown) tədbirlərin həyata keçirilməsinə başladılar. Qapanmalar koronavirusun yayılmasının qarşısının alınmasına baxmayaraq, ümumi gəlirləri və məşğulluğu azaldı, həddindən artıq yoxsulluğun artmasına səbəb olmuşdur. 2021-ci ildən başlayaraq məcburi qapanmaların hissə-hissə aradan qaldırılması nəticəsində iqtisadi aktivliyin bərpası baş tutmuş, sosial risklər tədricən neytrallaşmışdır [8]. Həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində daha sərt qlobal iqtisadi kiçilmənin, iş yerlərinin bağlanması və sosial xərclərin artımının qarşısının alınması qismən mümkün olmuşdur. 2021-ci ilin əvvəllərindən etibarən COVID-19 virusuna qarşı peyvəndlənmə işinin başlanılması, əksər ölkələrdə məhdudlaşdırıcı tədbirlərin qismən aradan qaldırılması dünya iqtisadiyyatının bərpası və iqtisadi artım üçün müsbət meyillərin formalaşması ilə nəticələnmişdir. Bununla belə, koronavirusun yeni dalğalarının mümkünlüyü və yeni ştampların yaranması, peyvəndlərin lazımi miqdarda istehsalı və ədalətli bölgüsü üzrə müşahidə edilən problemlər dünya iqtisadiyyatının gələcək mənzərəsi üçün qeyri-müəyyənliklərin hələ də davam etdiyini göstərir. Qeyd edilməlidir ki, pandemiyanın aradan qaldırılmasında əldə ediləcək nailiyyətlər və iqtisadi subyektlərin müsbət gözləntiləri investisiyalar, məşğulluq, əhalinin gəlirləri və məcmu tələb üzrə artıma və bununla da bərpa prosesinin sürətlənməsinə səbəb ola bilər.

Pandemiyadan sonrakı dövrdə də sosial risklərin müxtəlif həssas qruplar arasında qeyri-bərabər formada paylanması proqnozlaşdırılır. Xüsusilə qeyri-formal iqtisadiyyatda

çalışan və ixtisasız və bacarıqlarsız əmək bazarında fəaliyyət göstərən bazar iştirakçıları üçün pandemiyanın mənfi nəticələrinin uzun müddət qalacağı gözlənilir. COVID-19 pandemiyasının sosial qruplara təsirinin minimalaşdırılması və yoxsulluq riskinin azaldılması üçün ötən dövr ərzində Azərbaycanda da bir sıra sosial tədbirlər həyata keçirilmişdir. Müxtəlif səviyyələrdə pensiya və əməkhaqlarının davamlı olaraq artırılması, həssas qruplardan olan aztəminatlı ailələrin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi ölkəmizdə tətbiq edilən sosial təminat siyasətinin əsas elementlərini təşkil etmişdir. Xüsusilə 2019-cu ildə ölkə əhalisinin 40 faizini əhatə edən iki sosial paket təqdim olunmuş və icra edilmişdir. Aparılan islahatların mühüm bir hissəsi pensiyaların həm minimum həddinin, həm də orta aylıq məbləğinin artırma yönəldilmişdir. Beləliklə, yaşa görə əmək pensiyasının minimum məbləği (baza hissəsi) 2011-ci il vəziyyətindəki 85 manatdan 2021-ci ilə təqribən 2,35 dəfə artıraraq, 200 manata çatdırılmışdır.

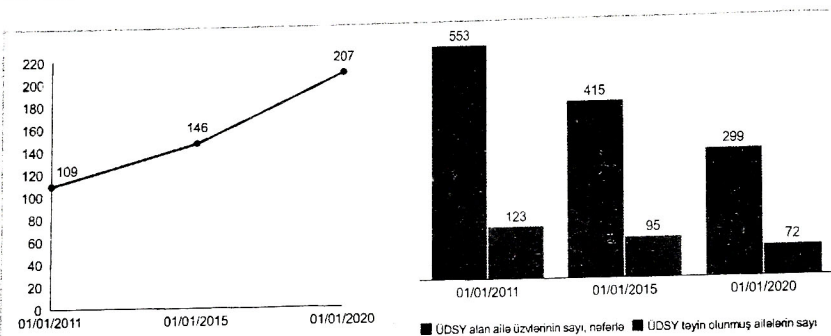

Şəkil 3. Əmək pensiyasının minimum məbləği (manat)

Mənbə: Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

2021-ci ildə Azərbaycan minimum pensiyanın alıcılıq qabiliyyəti indeksi əsasında hesablanmış məbləğinin MDB ölkələri arasında müqayisəsinə görə ilkin sıralarda qərarlaşmışdır. Əmək pensiyalarının sığorta hissəsi 2020-ci ildə əvvəlki il üzrə ölkədə nominal orta aylıq əməkhaqqının artım tempinə uyğun olaraq 16,6 faiz, 2021-ci ildə isə 11,4 faiz indeksləşdirilmiş və nəticədə ölkə üzrə pensiyaların orta aylıq məbləği 330 manata yüksəlmişdir. Həmçinin fərdi uçot sistemində fərdi hesabların sığorta hissəsində qeydə alınmış pensiya kapitalı məbləğləri 2020-ci ildə ölkə üzrə istehlak qiymətləri indeksinin 2,8 faizlik illik səviyyəsinə uyğun indeksləşdirilmişdir [9]. Ölkədə yoxsul təbəqənin ehtiyaclarının qarşılanmasına yönələn ünvanlı dövlət sosial yardım proqramının təyinat mexanizminin təkmilləşdirilməsi, aztəminatlı ailə

lərin təminatına daha dayanıqlı mexanizmlərlə nail olunması sahəsində aparılan islahatlar bu kateqoriyadan olan insanların sosial müdafiəsinə əlavə imkanlar yaratmışdır. Aztəminatlı ailələrə verilən sosial yardımın məbləğinin hesablanması əsas götürülən ehtiyac meyarının həddi son 10 ildə (2,3 dəfə) artırılaraq, 2011-ci ildə mövcud olan 75 manatdan hazırda müəyyən edilmiş 190 manata çatdırılmışdır.

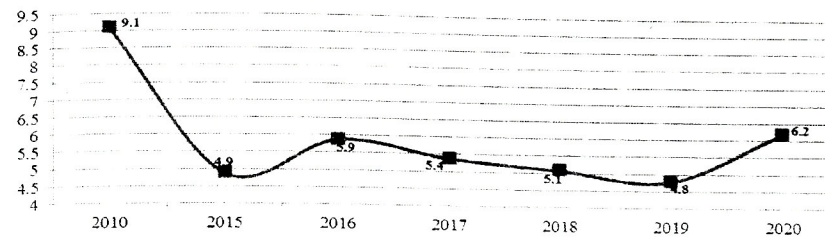
Şəkil 4. Ümumi Dövlət Sosial Yardımın məbləği (bir ailəyə düşən orta aylıq), manat (solda), ÜDSY təyin olunmuş ailələrin və ailə üzvlərinin illər üzrə dinamikası, min nəfər (sağda)

Mənbə: Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Aztəminatlı ailələrdən olan insanların potensial imkanları müqabilində şəxsi təsərrüfatlarını yaradaraq inkişaf etdirmələri və ya fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaqla gəlirlərini artırmalarına dəstək verilməsi ilə dayanıqsız passiv sosial təminat tədbirlərindən dayanıqlı aktiv məşğulluq proqramlarının tətbiqinə keçilməsi baş tutmuşdur [1]. Bu dəyişikliklər aztəminatlı ailələrin yardımdan asılılığının aradan qaldırılması və daha çox özünüməşğulluğa cəlb etməklə ailənin maliyyə dayanıqlığının təmin edilməsinə yönəlmişdir. Bu keçidin baş tutması aztəminatlı ailələrin kiçik təsərrüfatlarının formalaşdırılması üçün ciddi imkanlar yaratmış olur. Lakin buna baxmayaraq, ÜDSY proqramlarına müraciət edənlərin sayında ciddi dəyişiklik baş vermişdir. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, bu proqramların ələbaxımlıq sindromu yaratdığına nəzərə alaraq, uzunmüddətli dövrdə tətbiqi arzuolunan deyil. Bu formada tətbiq olunan proqramlar daha qısa müddətli 6-12 aylıq müddətdə və reabilitasiya xarakterli olması vacibdir. Başqa sözlə desək, proqram müddətində aztəminatlı ailələr daha aktiv proqramlara cəlb edilməli, əmək bazasına inteqrasiya edilməsi üçün fərdi məşğulluq proqramlarına cəlb edilməlidirlər.

Ötən 10 il ərzində əhəlinin sosial müdafiəsi sahəsində həyata keçirilən təşəbbüslərin nəticələri istər sosial təminat növlərinin keyfiyyət, istərsə də kəmiyyət göstəricilərində özünü büruzə verməkdədir. Bu baxımdan, əsas sosial ödəniş növlərindən olan

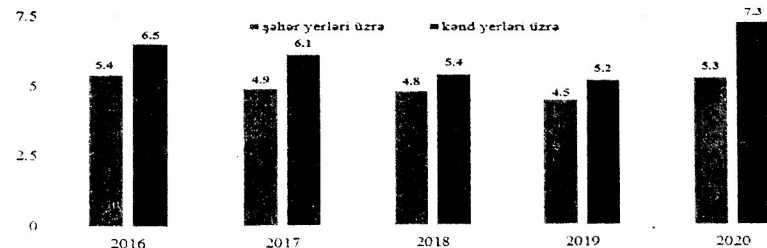
sosial müavinətlərin unifikasiyası, onların hüquqi çərçivələrinin əhəlinin sosial, iqtisadi və demografik göstəricilərinə daha adekvat qaydada tənzimlənməsi, onlara hüquqların müasir texnologiyaların tətbiqi ilə müəyyən edilməsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Aparılan islahatlar nəticəsində ötən dövr ərzində ölkəmizdə yoxsulluq həddi nəzərəcarpacaq dərəcədə aşağı düşmüş, lakin pandemiyanın təsirləri son 2 il ərzində göstəricinin artımı ilə müşahidə olunmuşdur [10].

Şəkil 5. Milli yoxsulluq həddindən aşağı yaşayan əhəlinin xüsusi çəkisi, faizlə

Mənbə: DSK [2]

Şəkildən görüldüyü kimi, ölkəmizdə milli yoxsulluq həddindən aşağı yaşayan əhəlinin xüsusi çəkisi 2010-cu ildə mövcud olan 9,1 faiz həddindən 2015-ci ildə qeydə alınmış 4,9 faizə düşmüşdür. Lakin 2016-cı ildə baş vermiş iqtisadi dalğalanmalar nəticəsində bu hədd 1,0 faiz artmışdır. Sözügedən göstəricidə pandemiya dövründə (2020-ci il) yenidən cüzi artım müşahidə edilmiş və 6,2 faizə qədər yüksəlmə baş vermişdir. Belə ki, göstərici kişilərdə 6,1 faiz, qadınlarda isə 6,6 faiz olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, yoxsulluq həddi şəhər və rayonlar arasında fərqli formada təzahür etmişdir. Statistik göstəricilərə nəzər salsaq görürük ki, şəhər ərazilərində yaşayan əhəli kateqoriyasının yoxsulluq riski rayonlarla müqayisədə daha aşağı olmuşdur.

Şəkil 6. Milli yoxsulluq həddindən aşağı səviyyədə yaşayan əhəlinin xüsusi çəkisi, yaşayış yerləri üzrə bölgədə, faizlə

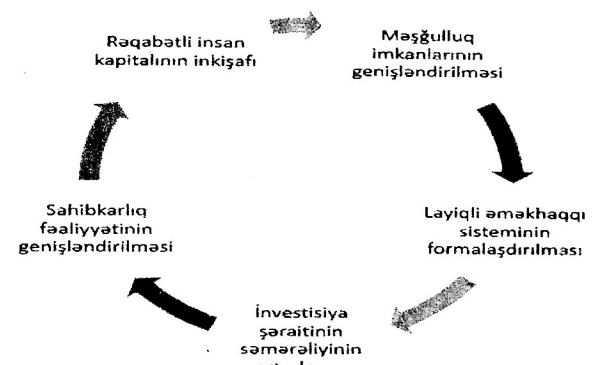
Mənbə: DSK [2]

Şəkildən də göründüyü kimi, 2020-ci ildə şəhər yerləri üzrə yoxsulluq 5,3 faiz olduğu təqdirdə, kənd ərazilərində bu göstərici 7,3 faiz təşkil etmişdir. Bunun əsas səbəblərindən biri şəhər ərazilərində iqtisadi aktivliyin daha yüksək olması və məşğulluq imkanlarının daha geniş olmasıdır. Bu isə öz növbəsində gəlir imkanlarına çıxışı asanlaşdırmışdır. Qeyd edilən boşluğun aradan qaldırılması üçün regionlarda real sektora daha çox investisiyaların yatırılması, sahibkarların regional iqtisadi fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi üçün güzəşt mexanizmlərinin tətbiqini zəruri edir. Təbii olaraq, səmərəli investisiya mühiti məhsuldar özəl sərmayəni təşviq edir, bu isə öz növbəsində iqtisadi artım və yoxsulluğun azaldılması üçün əhəmiyyətli mühərrik rolunu oynayır. Bununla yanaşı, həmin regionlarda yaşayan insanlar üçün məşğulluq imkanlarının yaranmasına, əmtəə və xidmətlərin çeşidinin genişləndirilməsinə, qiymət rəqabətinin yaranmasına zəmin yaradır. Bununla yanaşı, regionun inkişaf və sosial məqsədlərini maliyyələşdirmək üçün dayanıqlı vergi gəlirləri mənbəyini dəstəkləmiş olur.

Dünya Bankının 60 ölkədə 60 000-dən çox yoxsul kişi və qadınlar arasında aparılan araşdırmalarına görə, yoxsulluqdan çıxan şəxslərin 80 faizindən çoxunda həlledici amil ailə başçısının yeni işə düzəlməsi və özünüməşğulluğunu təmin etməsi olmuşdur [4]. Bunun baş verməsi üçün əsas zəmin, təbii ki, iqtisadi aktivlik və özəl sektorun inkişafıdır. Canlı və şaxələndirilmiş iqtisadiyyat rəqabətli əməkhaqlarının formalaşması üçün başlıca şərtlərdən biridir. Bununla yanaşı, müsbət investisiya mühiti ilə dəstəklənən məhsuldar sahibkarlıq subyektləri daha yüksək əməkhaqqı ödəmək və işçilərini təlimlərə cəlb etmək üçün daha çox sərmayə qoymaq imkanlarına malik ola bilər. Firmaların böyüməsi və bunun nəticəsi olaraq əmək bazarında təklifin tələbi üstələməsi ilə nəticələnməyə bilər ki, bu da kiçik müəssisələrin də əməkhaqlarını daha rəqabətli formaya gətirmələrinə səbəb ola bilər. Belə ki, kənd ərazilərində artan məşğulluq kənd təsərrüfatında əməkhaqqının artımı ilə paralel, yoxsulluğun azaldılmasına əhəmiyyətli təsir göstərir. Göründüyü kimi, uzunmüddətli dövrdə investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması yalnız iş yerləri yaratmaq deyil, həm də həyat standartlarını yaxşılaşdırmaq və insanları gələcəkdə daha yaxşı iş yerlərindən istifadə etmək üçün öz təhsillərinə və bacarıqlarına daha çox sərmayə qoymağa təşviq edir. Beləliklə, bacarıqlar və iş yerləri arasında ikitərəfli əlaqə qurulmuş olur ki, bu da öz növbəsində uzunmüddətli dövrdə yoxsulluq riskindən qorunmağı və insan inkişafını təmin edir.

Qeyd olunanları və beynəlxalq təşkilatların sorğu nəticələrinə uyğun tövsiyələri nəzərə alaraq, pandemiya və postpandemiya dövründə yoxsulluğun aradan qaldırılması və onunla mübarizə üçün iqtisadi və sosial istiqamətdə islahat və tədbirlərin görülməsi vacib əhəmiyyət daşıyır.

- xüsusilə regional səviyyədə sahibkarlıq mühitinin daha da yaxşılaşdırılması və mikro, kiçik və orta sahibkarlıqla məşğul olan əhali kateqoriyasının maliyyə imkanlarına çıxışının artırılması;
- rayon və kənd ərazilərində yerli məhsullar istehsal edən müəssisələrin açılmasının təşviq olunması və məşğulluq imkanlarının genişləndirilməsi;
- real sektora daha çox investisiyaların cəlb edilməsi üçün şəhər və kənd əraziləri üçün investisiya imkanlarının müəyyənləşdirilməsi, inkişafı ilə mövcud və yeni investorlar üçün mexanizmlərin yaradılması;
- ünvanlılıq qorunmaqla pandemiya dövründə əmək qabiliyyəti olmayan və aztəminatlılığı müəyyən edilən ailələrə minimal yaşayış standartı (yaşayış minimumu) səviyyəsində nağd yardımların verilməsi;
- passiv formada tətbiq edilən dayanıqsız təminat proqramlarının daha dayanıqlı, aktiv məşğulluq proqramları ilə əvəzlənməsi;
- daha səmərəli və ünvanlı işsizlikdən sığorta sisteminin qurulması;
- hər kəs üçün iqtisadi sabilliyin və sosial risklərdən qorunmanın təmin edilməsi üçün ölkədə mövcud olan minimum aylıq əməkhaqqının yaşayış standartlarına uyğun tətbiq edilməsi;
- qadın və kişilərə bərabər əməkhaqlarının verilməsi üçün ədalətli əməkhaqqı sisteminin formalaşdırılmasının dəstəklənməsi;
- uzunmüddətli dövrdə yoxsulluq riskinin minimuma endirilməsi və insan kapitalının inkişafına zəmin yaradılması üçün uşaqların əlverişli, yüksək keyfiyyətli, erkən təhsilinə sərmayə qoyulması.

Şəkil 7. Komponentlərin sinerjiyası
Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Yoxsulluğun qarşısını almaq mümkündür. Ölkədə yaşayan bütün insanların layiqli həyat şəraiti və maliyyə sabitliyi qura bilməsini təmin etmək səmərəli iqtisadi və sosial sistemin qurulmasından asılıdır. Qeyd etdiyimiz siyasət prioritetləri yoxsulluğun qarşısının alınması və hamı üçün iqtisadi və sosial imkanların təşviq edilməsi üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Sosial risklərin qarşılınması və minimallaşdırılması iqtisadi potensialdan asılıdır. Yoxsulluğun azaldılması üçün qısamüddətli proqramlarla yanaşı, uzunmüddətli perspektivdə insan kapitalını stimullaşdıran səmərəli təhsil sisteminin qurulması da diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Sosial təminatla dair qanunvericilik toplusu. Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi. Bakı, 2015, 541 s.
2. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri üzrə statistik icmal. Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı-2021.
3. Hüseynov H.Ə. Sosial təminat: Nəzəriyyə və Praktika. Bakı-2018. Ləman nəşriyyatı. 324 səh.
4. Reversals of fortune Report on Poverty. World Bank Publications -2020.201 pages.
5. Sustainable Development Report -2021. United Nations and Cambridge University Publication. 518 pages.
6. Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations Publications. 2015.41 pages.
7. Barrientos A., Hulme D. Chronic poverty and social protection: Introduction // European Journal of Development Research, 2005, Vol. 17, No. 1, March, pp. 1-7.
8. <https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-turning-comeer-pandemic-2021>
9. www.sosial.gov.az (Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin veb sahifəsi)
10. www.stat.gov.az (Dövlət Statistika Komitəsinin veb sahifəsi)
11. www.worldbank.org (Dünya Bankının veb sahifəsi)